

Aspecte actuale ale cercetării în domeniul istoriei

Prof. univ. dr. Corneliu Olaru
REI – ASE, București

In all domains, there is a continuous tendency to renew communication. Alongside with this phenomenon, especially in public and didactic communication, there is a great degree of conservatism. Romania historiography is rather tributary to the latter tendency, from which the Romanian society can hardly benefit.

A theoretical approach starts from the purpose of history, as a science, to explain the present, attempt which means the permanent reconstruction of historiography. The ideological traps are identified which distort the historiographic discourse according to political interests.

Recent research produced a real upside-down turn of the “traditional” image in connection with very many problems of history. Out of these, the author has selected: the origin of the human species, the historical division into periods, the cradle of old Europe, the Latin origin of the Romanians, the great wars of the 20-th century.

Substantial re-evaluations offered by historical research bring the need for the effort of decoding the scientific text in school text books, so that the beneficiary should have access to that package of ideas with which they could identify themselves, in a world whose dynamism hardly imposes the memorization of historical dates, but rather the understanding of the direction in which society evolves.

Key words: theory, history, ideology, historical research

În toate domeniile există o tendință permanentă de înnoire a comunicării, care valorifică cercetări reorientate adesea prin reconsiderarea unor ipoteze, iar uneori chiar a întregului ansamblu teoretic. Fizica cuantică - unul dintre iluștrii săi reprezentanți aprecia istoria ca fiind un exemplu de exactitate în raport cu aceasta - pe parcursul secolului al XX-lea și-a schimbat în câteva rânduri ansamblul teoretic. Pe această permanentă deschidere a gândirii umane s-a ajuns de la telegrafia electromagnetică la Internet și de la baloane la aselenizare. De

asemenea există și servilismul față de antecesorii, iar lenevia intelectuală și talmudismul făcând întotdeauna casă bună.

Între cele două tendințe, ambele la fel de omenești, istoriografia românească este mai degrabă tributară celei de a doua, iar abordarea discursului istoric a devenit un soi de biblie. În stufoasele noastre cărți școlare, pline de te-miri-ce-uri, pătrund cu mare dificultate, dacă nu chiar de fel, cele mai recente sintetizări ale cercetării istorice actuale, fiind însă pline de meschină

factologie, de mirările și reținerile autorilor, de frazeologie patriotardă la temele de istorie națională și de ascunse ranchiune la temele de istorie universală. Sigur, orice generalizare suferă, însă cantonarea obstinată în canoanele amestecate ale abordării semănătoriste îmbinate cu propaganda comunistă aduce un imens deserviciu societății românești.

1). O minimă abordare teoretică

Istoria este devenirea diversității umane, dinamica înlănțuirii într-un anumit loc și moment, respectiv succesiunea în timp a actelor sociale, fiind studiată de istoriografie.¹⁾ Istoria este o sumă a comportamentului uman, unde totul se leagă de tot, abordarea istoriografică fiind în mod necesar holografică.

Menirea socială a științei istorice este de a explica prezentul, certificând prin actele trecute identitatea societăților. Datorită abordării "politice" - în sensul indicat de

¹⁾ Obiectul și metodologia domeniului cercetării istoriei sunt mai pe larg analizate în capitolele introductive ale manualelor de istoria economiei și istorie europeană (v. Olaru, Corneliu, *Istoria economiei*. Ediție revăzută, Ed. Nawa, București, 2001, p.9-24, Olaru, Corneliu, *Istorie europeană și a Uniunii Europene*, Ed. Nawa, București, 2002, p.5-14).

Pentru acuratețea înțelegerii precizez câteva lucruri. Scena istoriei este tridimensională (*societatea umană, timpul și spațiul*), fiecare dimensiune fiind complex dedublă (având o existență obiectivă/reală și o percepție/imagie socială). Ceea ce a avut loc în societate într-un anumit loc și timp reprezintă *actele istorice*, ale căror urme existente în *izvoarele* (sursele) *istorice* permit cercetării istorice (*istoriografiei*) abstragerea faptelor istorice. Actele istoriei sunt dezordonate și ilogice, ca atare istoria nu suportă experimentul și nu permite demonstrația. Istoriografia este produsul *reflectării mentale* a unor informații asupra trecutului societății, ordonând răspunsurile la întrebările "*Ce? Cine? Unde? Când? Cum?*" potrivit cu profesionalismul și conștiința investigatorului. *Adevărul istoric* este tendința de a avea răspunsuri cât mai complete la amintitele întrebări, fără a desconsidera eventualitatea ca, în anumite situații, el să nu poată fi nici măcar întrezărit.

valențele primordiale ale conceptului care îndrumă către ceea ce aparține "polisului", societății așadar – dacă istoria este în permanentă reconstrucție, *istoriografia* este în continuă reconstituire. Întrucât prin cunoașterea trecutului societatea umană își întregeste imaginea asupra propriei existențe, percepând măsura în care evoluția anterioară îi determină prezentul, *efortul de reflectare* asupra traiectului evoluției până la propriul palier temporal este în permanență reluat.

La nivel individual, cunoașterea istoriei are capacitatea de a permite acceptarea diversității, de a preîntâmpina pervertirea gândirii și ruptura de realitate. Necunoașterea istoriei duce la rezultate diametral opuse. Așadar, în funcție de posibilități și preferințe, fiecare individ este în măsură să utilizeze, sau nu, datele oferite prin discursul istoriografic spre a se identifica în cadrul social. Iar pentru individ în propagarea discursului istoric (expresia comună a rezultatelor cercetării istorice) rolul școlii este adesea determinant. De aici și importanța acordată în societatea modernă existenței materiei școlare respective – cu rostul de a fixa la nivelul conștiinței comune pachetul minim de idei considerat necesar societății pentru a-i asigura identitatea, deci coeziunea, iar individului datele generale proprii identificării sociale.

Dacă, pe de o parte, în timp, (a) istoriografia și-a perfecționat permanent instrumentarul, pe de altă parte (b) conștiința cercetătorului domeniului istoriei a avut de evitat diversele și surprinzătoarele capcane ale ideologiei. Acestea sunt de altfel întinse, desigur nu în egală măsură, oricui intră în contact cu discursul istoriografic, atât cercetătorului avizat cât și beneficiarului profan.

Legat de primul aspect, în ultimele decenii este de semnalat lărgirea paletelor izvoarelor istorice, analiza interdisciplinară oferind posibilitatea extragerii unor cantități sporite de informații istorice. Acest context permite istoriografiei să producă noi fapte istorice și noi revelații chiar și asupra unor fapte considerate clarificate, butada potrivit căreia

“cel mai greu lucru de prevăzut este trecutul” având astfel o bază obiectivă.

În legătură cu amintitele capcane ideologice, este de menționat faptul că scrierea istoriei și discursul istoriografic - fenomenul căpătând în lumea modernă și contemporană o deosebită amploare – are capacitatea de a potența acțiunea politică. Mai ales discursul istoriografic a fost utilizat, prin distorsionarea mesajului informațional al istoriei și amplu repetat propagandistic, pentru a corespunde unor interese partizane.

Există trei ideologii majore ale ultimelor două secole care și-au pus amprenta asupra mersului societății: liberalismul, naționalismul și socialismul.²⁾ Ordinea propusă nu este una de valorizare, iar în diferite societăți și în diferite momente le găsim nu în stare pură, ci amestecate în diferite proporții, pentru a asigura aspiranților la putere sau beneficiarilor acesteia legitimitatea care, în ultimă instanță, este căutată în însăși evoluția istoriei. Cu alte cuvinte, pentru a-și afirma legitimitatea acțiunii politice, propagandiștii ideologiilor respective se adresează populației cu un discurs în care este adusă ca argument însăși “Istoria”. Argumentația “istorică” a ideologiilor își propune, aparent, răspunsul la întrebarea “*De ce?*”, care fiind deja dat, este un “*Pentru că?*”, la care utilizează din rezultatele cercetării istorice numai “exemplele grăitoare”.

Datorită participării la permanenta reconstrucție socială a unor existențe umane unice într-un timp ireversibil mersul istoriei nu se supune unui singur traiect, unor legități ce presupun regularitatea, repetabilitatea, reproductibilitatea și constanța fenomenelor. În istorie lucrurile sunt clare, nu există nimic de demonstrat decât dacă ideologia își propune să susțină că realitatea prezentă este

“inevitabil” produsul unui traseu prestabilit. Interpretarea realității trecute prin scheme preconcepute induce “prezenteismul”, viciind evaluarea trecutului prin impunerea unei norme anistorice.

Prefăcându-se a nu ști (“ignoranța nu este niciodată inocentă”) că istoriografia operează cu *fapte istorice* și nu cu *acte istorice*, pentru a-și asigura coerența afirmațiilor, cei care impun teorii și ipoteze în câmpul explicației istorice ajung să respingă faptele, prin omitere sau distorsiune. Răspunsul la întrebarea “*De ce?*” transcende cauzalitatea, presupunând o logică a mersului istoriei, iar generalizarea faptelor empirice este un răspuns anticipat la o întrebare imposibil de clarificat. Iar răspunsul la întrebare fiind presupus, analiza “istorică” devine servitoarea ideologiei, iar scrierea istorică este mistificată. Restul este treaba propagandei.

Din considerente diferite, mistificarea însoțește permanent istoriografia. În ultimele decenii însă, mistificarea amplă și minuțioasă a scrierii istoriei practică în sistemul comunist a ajuns să inoculeze la nivel social neîncrederea în cercetarea istorică și în adevărul istoric. Dificultatea analizei comunismului constă în faptul că tot ce poate reprezenta document istoric este exprimat în termenii metarealității oficiale, “istoria” fiind deopotrivă falsificată încă înainte de a avea loc și “rescrisă” după ce s-a consumat. Situația este îndeosebi agravată de faptul că pentru a fi utilizată istoriografic orice informație oficială provenită din sistem comportă o operație de decantare a realității de propagandă. Cele două aspecte coexistând, societatea ajunge să trăiască o dublă realitate, una oficială în care ideologia impune minciuna programată (*metarealitate*), alta intimă (cotidiană), în care, cu mai mult sau mai puțin succes, individul caută să se păstreze în limitele bunului simț. Istoria comunismului ridică în mod deosebit probleme de înțelegere pentru cei care se limitează la “o singură carte” sau la aceea pe care o au la îndemână.

²⁾ O pertinentă și nuanțată evaluare a acțiunii și consecințelor naționalismului și socialismului asupra mersului istoriei – și a mistificării istoriografiei - în spațiul românesc la: Frunțașu, Iulian, *Istoria etnopolitică a Basarabiei. 1812-2002*, Ed.Cartier, București, Chișinău, 2002.

Este un lucru știut că, în domeniul istoriei ca și în alte domenii ale cercetării socialului – și nu numai - cunoașterea este influențată de natura extrem de complexă a fenomenelor analizate, ca și de împrejurările extrem de complicate în care se realizează investigarea științifică. Oricât de teoretician s-ar voi și orice teorie ar emite, cercetătorul în câmpul științelor sociale nu are cum să fie neutru. Istoria este o forță asupra gândirii politice, asupra conștiinței sociale prin influența ideologică pe care o potențează din câmpul științific. În aceste condiții, științifică poate fi estompată, ajungându-se, prin teorii, la însuși negarea realității, la contrazicerea adevărului științific, chiar dacă, personal, cercetătorul de știință nu realizează această situație, chiar dacă, în calitatea sa de subiect finit acționând într-un proces infinit, personal este convins de adevărul spuselor proprii.

Cel care aspiră să înțeleagă istoria, istoriografia și discursul istoriografic are:

- a) de evitat subordonarea explicației devenirii sociale unei singure idei;
- b) de înțeles faptul că nimeni nu este deținător al adevărului absolut;
- c) de clarificat faptul că o prostie nu este mai adevărată prin nenumărate repetări.

2). Invitație la reflecție

În ultimii ani există numeroase semnale că în analiza palierele mai vechi sau mai noi ale istoriei se produc reevaluări de substanță. Aceasta este desigur treaba cercetătorilor, însă ceea ce se impune pentru propagatorii discursului istoriografic – primii implicați fiind autorii de manuale și profesorii – este de a face necesarul efort de decodificare a textului științific pentru a pune la îndemâna beneficiarului – elev sau student – acel pachet de idei cu care să se identifice într-o lume al cărei dinamism impune nu atât memorarea de date istorice cât înțelegerea unui sens generos al devenirii societății, în pofida contradicțiilor, a conflictelor, a clivajelor și - de ce nu? – a posibilelor resuscitări fățișe sau mascate a unor

manifestări considerate revoluate. Istoria nu se repetă, dar necunoașterea trecutului face posibilă reluarea greșelilor acestuia. Pe un plan superior, desigur.

Fiecare dintre subiectele supuse atenției are în spate munți de cărți, mai vechi și mai noi. Chiar dacă unii dintre cei vor citi acest text au un alt punct de vedere – nici nu este bine ca toată lumea să aibă aceeași părere, altfel nu ar mai exista progres - problematica este reală, iar actul reflecției se impune.

2.1. Originea speciei umane

Toată lumea are în memorie o schemă din manualele de biologie, în care un desen de maimuță se tot ridică în picioare și, prin ajustări succesive, ajunge *Homo sapiens sapiens* de astăzi. Charles Darwin ne-a învățat cum, din aproape în aproape, prin evoluție, o specie de maimuță s-a transformat în Om. Pe parcursul a milioane de ani, desigur. Natura nu face salturi.

Că după “secolul luminilor”, al contestării ateiste și al mecanicii, din cercetarea (extrem de) puținelor resturi de oase maimuțoide sau humanoide s-a ajuns la această soluție a explicării originii speciei umane, nu are de ce să ne mire. În ultima vreme însă, teoria aceasta este serios pusă la îndoială, de data aceasta nu cu argumentele Bibliei – care sunt adevăruri revelate nu adevăruri experimentate. Iar la baza acestei contestări stau rezultatele geneticii, cea știință care, în ultimii ani, a ajuns să cloneze oițe și să propună, dacă nu cumva a și făcut deja, tot felul de lucruri biologic înspăimântătoare. Dar care a ajuns să facă pentru că știe.

Nu voi reproduce argumentația (în care termeni precum “studiu mitocondrial”, “medicină forensică”, “X-lineage” pot încurca pe necunoscători, între care mă număr) care poate fi găsită și în limba română.³⁾ Reținem

³⁾ Săvescu, Napoleon, *Originea rasei umane: cei zece Adami și cele optsprezece Eve*, în: www.dacia.org El însuși medic, citează pe înțelesul tuturor pe Nicholas Wade, "Science Time", New York Time, din 2 mai

că participanții la găsirea unei alte soluții a originii speciei umane au pornit de la căutarea răspunsului la întrebarea “când și de unde a fost populată America?” și au ajuns la concluzia exprimată de biologul Edward O. Wilson, care într-un interviu acordat în *The Wall Street Journal*, vorbind despre istoria originii rasei umane, afirmă că "*trebuie sa rescriem epopeea originii rasei umane*", la care adăuga : "*Homo Sapiens a avut și are o istorie dată naibii! și când spun asta, mă refer la acea istorie îndepărtată, la istoria evoluției, la istoria lui genetică, la care trebuie să adăugăm și istoria culturală și religioasă a ultimilor 10.000 de ani*".

Căutând răspunsul la întrebarea “când și de unde a fost populată America” geneticienii au urmărit până la origine traseul cromozomial al speciei umane, fiind în măsură să determine, prin analiza legăturilor dintre indivizi, mărimea unei populații antice și ramurile ei în cazul răspândirii acesteia în diferite grupuri. Cercetarea acestora a ajuns la concluzia că prima populație umană a apărut în sud-estul Africii, în urmă cu 144.000 de ani, iar populația de bază ("*The ancestral human population*") a fost de circa 2.000 de indivizi. Când primii oameni "moderni" au început să părăsească Africa, acum 50.000 de ani, au făcut-o probabil în grupuri mici, de câteva sute, aventurându-se ca vânători în căutarea hranei. Europeanii moderni au sosit în Europa în urmă cu 39.000-51.000 de ani, (corespunzând cu datele arheologice care apreciază vechimea europenilor postneanderthalieni la 35.000 de ani în urmă), venind în contact cu populația de Neanderthal, care i-a precedat. Vechimea

populației de bază americane este apreciată 15.000-30.000 de ani, având două căi de a ajunge în America: una trans-siberiană și alta trans-Atlantică. Importantă pentru propria noastră istorie este constatarea, subsidiară dar ciudată pentru cercetătorii americani, că în America de nord a parvenit în urmă cu 20.000 de ani un genom feminin provenit din nordul spațiului Carpato-Dunărean, a cărui singură rută posibilă este direct calea transatlantică.

Geneticienii sunt circumspecți în a face vreo corelație între ramurile mitocondriale ADN și limbile principale vorbite în lume și consideră că sosirea primelor grupuri umane în America a fost mult mai complexă decât o simplă migrare de populație.

Tocmai pentru că și-au propus un obiectiv clar, cei care au studiat corelația dintre comportamentul uman și evoluția climei – pentru istoricii români clima este veșnic aceeași și unică pe întreaga planetă – au ajuns la concluzii asemănătoare.⁴⁾

2.2. Despre “periodizări” sau de la Stalin citire...

În mod curent, istoriografia împarte evoluția istorică a omenirii în *preistorie* (considerată în general ca perioada până la apariția scrierii), *antichitate* (până la marile mișcări de populație din a doua parte a mileniului 1 e.n.), *evul mediu* (până la Marile Descoperiri Geografice, Renaștere și Reformă), *perioada modernă* (până la primul/al doilea război mondial) și *perioada contemporană*.

Alvin Toffler explică ritmicitățile istoriei ținând seama concomitent de diversitatea spațiului, de momentele de trecere de la o epocă la alta și de diversitatea civilizațiilor, pornind de resursele de bază gestionate de societate, constatând marile salturi locale în

2000, Norman Davies, "*The Isles*" - Oxford University Press, dr. Douglas C. Wallace și colaboratorii acestuia de la *Emory University School of Medicine* din Atlanta, Georgia, SUA, în "*The American Journal of Human Genetics*", dr. Peter A. Underhill și dr. Peter J. Oefner de la *Stanford University*, CT, SUA, dr. Luca Cavalli-Sforza, "*Genes, people and language*", dr. Joseph Greenberg, lingvist la *Stanford University*, Edward O. Wilson (interviu în *The Wall Street Journal*).

⁴⁾ Deosebit de instructivă în acest sens este cercetarea efectuată de Nicoleta Ionac de la Facultatea de Geografie a Universității București (v. Ionac, Nicoleta, *Clima și comportamentul uman*, Ed. Enciclopedică, București, 1998).

sporirea capacității umane de satisfacere a trebuințelor fundamentale și efectele de propagare la scară planetară.

Potrivit acestei percepții a evoluției istoriei umanității, un prim salt îl reprezintă *revoluția neolitică*: în diferite puncte ale planetei, independent unele de altele și într-o relativă concomitență, omenirea își deschide, prin inventarea agriculturii, posibilitatea de a-și asigura constant rezervele de hrană. Acestui prim val îi succede, la scara istoriei, *revoluția industrială*, în urma căreia umanitatea își multiplică, la o scară anterior nebănuită, posibilitățile energetice, prin utilizarea combustibililor fosili. Al treilea val, contemporan, bazat pe cibernetică și tehnica de calcul, multiplică exponențial capacitatea umană de utilizare a *informației*, concomitent cu utilizarea a noi surse de energie și depășirea spațiului planetar.

Nu cunosc modul cum sunt alcătuite manualele din alte țări, însă presupun că manualele românești au rămas singurele care mai utilizează teoria stalinistă a “magistralei” istoriei și a “modurilor de producție”, o manieră de abordare a ritmurilor istoriei ce presupune finalismul, extrapolează aspecte locale și procedează reduționist asupra determinismelor. Impusă istoriografiei comuniste de către Stalin, larg propagată prin repetare propagandistică, amintita “periodizare” consideră activitatea economică și organizarea socială ca omogenă pe o “magistrală” a istoriei ce străbate “comunismul primitiv”, “sclavagismul”, “feudalismul”, “capitalismul” și “comunismul” (a cărui primă etapă este “socialismul”). Unii au adăugat între “comunismul primitiv” și “sclavagism” un mod de producție “tributar (asiatic)”.

2.3. Vatra vechii Europe

Analize mai vechi (Nicolae Densușianu cercetează protoistoria românilor coroborând textele antice și tradiția folclorică, Vasile Pârvan aduce probe arheologice și interpretări ulterior confirmate), cercetări mai

noi (deosebit de semnificative prin implicații fiind cele privitoare la limba daco-getă – Cicerone Poghir, Hariton Vraciu, C.B.Stefanoski, Aurel Berinde, Simion Lugojan, Gabriel Gheorghe ș.a. – și la scrierea dacică - Viorica Enăchiuc⁵⁾), ca și descoperiri recente (precum “omul din Tirol” – complet echipat la nivelul neolitic - sau așezarea urbană Porție de Fier locuită timp de secole, anterioară ca vechime așezărilor sumeriene) răstoarnă spectaculos imaginea limitată a manualelor “tradiționale”. Ciudata propagare, prin propriile noastre manuale, a unei imagini distorsionate a istoriei propriului nostru popor - constituit ca atare cu o vechime cel puțin “*de patru ori milenară*” (Nicolae Iorga) și unul dintre făuritorii istoriei vechii Europe - se datorează lipsei de orizont filozofic, comodității intelectuale și obedienței față de cercetarea “oficială”.

Contaminarea ideologică și-a jucat fără îndoială rolul, deloc negliabil, în propagarea unei imagini în ansamblu și în amănunt falsificate a istoriei românilor. Nu este mai puțin adevărat că reflectarea inexactă a situației poporului nostru, constituit ca atare, cu o vechime cel puțin “*de patru ori milenară*” (Nicolae Iorga), ca unul dintre făuritorii istoriei vechii Europe, se datorează și lipsei de orizont filosofic, comodității intelectuale și obedienței cercetătorilor “oficiali” față de “școli”, “grupuri” sau “clanuri” – orice idee novatoare fiind taxată

⁵⁾ Bibliografia problemei este deosebit de amplă. Vinereanu, Mihai, *Originea traco-dacă a limbii române*, Ed. Pontos, Chișinău, 2002, într-o convingătoare pledoarie pentru “*adevărată etnogeneză a limbii române*” sintetizează stadiul actual al discuției. Lingviștii au dat soluții, dar manualele noastre de istorie când vor trece de “concluziile” lui Iorgu Iordan? În privința scrierii dacice, îmi exprim pe această cale considerația deplină față de efortul de-a dreptul eroic de a o descifra, efort susținut în pofida tuturor vicisitudinilor imaginabile timp de o viață de d-na Viorica Enăchiuc. După publicarea impunătoare transcrieri, descifrări și traduceri a lui “*Codex Rohony*” (2002) câtă apă va mai curge pe Dunăre până când manualele noastre vor depăși etapa lui “*Decebalus per Scorilo*”?

ca "tracism", "dacism", "impostură", autorii fiind reprimăți până la scoaterea din circuitul științific, chiar din serviciu, obligați să se expatrieze sau să își autoimpună un "exil intern".

"România este vatra a ceea ce am numit *Vechea Europă*, o entitate culturală cuprinsă între 6500-3500 î.e.n., axată pe o societate matriarhală, teocratică, pașnică, iubitoare și creatoare de artă. (...) Uluitoarele descoperiri făcute în România și în alte țări învecinate după al doilea război mondial, asociate datărilor cu radio-carbon, au făcut posibilă înțelegerea importanței începuturilor culturii "vechi europene", o cultură a unei societăți de agricultori. A devenit, de asemenea, evident că această străveche cultură europeană precede cu câteva milenii pe cea sumeriană. Aceste date fac imposibilă ipoteza conform căreia civilizația războinică și violentă a sumerienilor ar fi fost cea mai timpurie pe glob (...) Trebuie de acum încolo să recunoaștem realitățile și modul de viață al epocilor neolitică și a cuprului, care însemnau mai mult decât semănatul, culesul, măcinatul și coacerea pâinii ori ridicarea caselor. Trebuie să recunoaștem realitățile strămoșilor noștri "vechi europeni" așa cum au fost: constructori de temple, producători de ceramică admirabil pictată și de obiecte de cult, creatori de sculpturi și figurine reprezentând divinități într-o mare varietate de tipuri, organizatori de și participanți la ritualuri sezoniere, funebre și de alte feluri. Acești oameni au folosit o scriere sacră începând cu cel puțin sfârșitul mileniului al VI-lea îen. Trebuie de acum să recunoaștem importanța spiritualității Vechii Europe ca o parte a istoriei noastre".⁶⁾

⁶⁾ Gimbutas, Marija, *Civilizație și cultură*, București, 1989. Un secol înaintea acesteia, Theodor Mommsen avea aprecieri la fel de elogioase, cu referință la spiritualitatea, morala și organizarea dacilor. "... în întinsele câmpii dacice de dincolo de Dunăre începu să se consolideze din punct de vedere statal un popor care părea a fi destinat să joace un alt rol istoric decât bessii și denteleții. La geți sau daci regelui țării i se alăturase în timpuri străvechi un bărbat sfânt numit

*Zamolxis care, după ce iscodise căile și miracolele zeilor în timpul unor îndepărtate călătorii în străinătate și aprofundase îndeosebi înțelepciunea preoților egipteni și a pitagoreicilor greci, se întorsese în patria sa, pentru a-și încheia viața ca pustnic într-o peșteră a "Muntelui sacru". Numai regele și servitorii lui aveau acces la el, Zamolxis oferindu-i regelui și prin acesta poporului, oracole pentru orice întreprindere importantă. Concetățenii săi îl considerau la început a fi preotul zeului suprem și până la urmă zeul însuși, asemenea lui Moise și Aaron, afirmându-se că Dumnezeu l-ar fi așezat pe Aaron ca profet, iar ca zeu al profetului pe Moise. Din aceasta se născuse o instituție permanentă, alături de regele geților se afla de drept un asemenea zeu, din a cărui gură veneau sau păreau să vină toate cele poruncite de către rege. Această constituție ciudată, în care ideea teocratică pare să se fi pus în serviciul puterii regale absolute, a oferit poate regilor geți, față de supușii lor, o poziție asemănătoare cu cea a califilor față de arabi; și o urmare acestui fapt a fost miraculoasa reformă politico-religioasă a națiunii pe care o impusese în această perioadă regele geților Burebista și zeul Dikaeneos. Poporul, datorită unei vieți de desfrâu, decăzuse cu totul din punct de vedere moral și politic, fu parcă metamorfozat prin noua evanghelie a moderației și a curajului; cu cetele sale, într-un anumit sens disciplinate în mod puritan și entuziaste, regele Burebista întemeie în câțiva ani un regat puternic care se întindea pe ambele maluri ale Dunării și ajungea spre sud până în interiorul Traciei, Iliriei și în Țara Norică. Încă nu avusese un contact nemijlocit cu romanii și nimeni nu știa cum va evolua acest stat deosebit, care amintea de începuturile islamismului; dar nu trebuia să fii profet pentru a prevedea că proconsulii precum Antonius și Piso nu erau predestinați să lupte cu zeii." (Momsen, Theodor, *Istoria Romană*, III).*

Cercetătorii occidentali, după cum o demonstrează *Enciclopedia britanică* încă din anii 20 ai secolului trecut, ori hărțile lui E. Renfrew reproduse de Marija Gimbutas, *The Goddesses and Gods of Old Europe, 6500-3500 BC, Myths and Cult Images*, Thames and Hudson, London, 1990, lucrare recenzată în revista *Getica*, tom 1, nr.3-4/1992, p.117-138 (mai la îndemână în Olaru Corneliu, *Istoria economiei. Prelegeri*, Ed. ASE, București, 1999, 42-45) și-au văzut de treabă, uitând de mult de "indoeuropeanizare" și de alte mistificări ideologizante ale istoriei, sau poate nici nu le-au băgat în seamă. Afirmățiile lor, perfect probate științific, converg către sublinierea poziției centrale a strămoșilor românilor în geografia și istoria vechii Europe și atestă, odată în plus, dacă mai era nevoie, că între cercetarea istorică europeană și cea românească există un imens decalaj de concepție și rezultate, foarte dificil de recuperat fără interes, inteligență și muncă.

2.4. Latinitatea românilor și câteva “aspecte colaterale”

“Formarea poporului și a limbii române”, este o temă prezentă în toate tratatele și manualele de istorie publicate în România în ultimele decenii. Alcătuită ca atare din considerente ideologice în anii 50 ai secolului trecut aceasta este o problemă falsă, ilogic abordată, cu urmări profund negative în constituirea conștiinței istorice a cel puțin două generații de români.

Perioada *formării popoarelor* este perioada neolitică, astfel încât nu trebuia să vină sfârșitul antichității pentru ca noi să devenim un popor. Toate popoarele știu că se trag dintr-o vechime ancestrală, de la Adam și Eva, numai noi românii ne propunem să ne tragem din Traian și Decebal, ceea ce, pentru a mă exprima academic, din multe puncte de vedere este imposibil.

În istoriografia românească se poartă, de la mijlocul secolului 19, o amplă discuție privitoare la *originea latinității poporului român*, argumentele și autoritățile științifice fiind canalizate pe două direcții, aparent ireductibile. Una dintre direcții - în prelungirea *Școlii Ardelene* - privește latinitatea românilor ca fiind exclusiv urmare a cuceririi Daciei de către Imperiul Roman (ceea ce pune serioase probleme legate de rapida dispariție a limbii dacice și difuziunea actuală a limbii române exact pe spațiul vechii Dacii). O a doua direcție consideră, cu argumente lingvistice și etnografice, că *românii aparțin unei latinități ancestrale*, larg răspândită în Europa anterior expansiunii Imperiului roman. Discuția, chiar disputa, va mai continua, fiind de dorit părăsirea desconsiderării argumentelor adverse, cu atât mai puțin a faptelor istorice.

La timpul său, teza “romanizării” dacilor, a receptării integrale a Romei însăși în spațiul Daciei a izvorât dintr-o necesitate. În secolele XVIII-XIX era răspunsul, fondat pe suficiente analogii lingvistice, la aprecierile nobilimii maghiare ce își susținea, pe baza

așa-zisului drept al primului ocupant, calitatea de stăpân politic în Transilvania. Românilor le era contestat dreptul la existență politică, deci și trecutul istoric era falsificat pentru a se potrivi unei îndoielnice priorități. Situându-se pe același palier cu amintitul principiu, răspunsul “Școlii Ardelene” a orientat vreme de peste un secol istoriografia românească.

Răspunsul era logic, întrucât problema fiind pusă în termenii priorității, romanitatea românilor ca urmare a însușirii totale a Romei de către daci spulbera logica opresorilor. Istoriografia naționalistă maghiară a plusat, ajungând treptat la susținerea unei duble “vidări” a Daciei și la explicarea preponderenței numerice a românilor prin treptata infiltrare dinspre sud și a unei mai consistente alimentații.

Fără a dispărea în “secolul naționalităților”, justificarea menținerii dominației asupra unui teritoriu pornind de la dreptul “primului ocupant” își pierde treptat din forță. În acest context, către sfârșitul secolului al XIX-lea teza romanizării dacilor își trăise trailul. Începând de la formularea de către Bogdan Petriceicu Hasdeu a întrebării “*Perit-au dacii?*”, inutilitatea pedalării în gol pe această teză în câmpul cunoașterii științifice a trecutului istoric a fost sesizată de personalități de mare valoare științifică.

În 1911, Nicolae Iorga atrăgea atenția că “*popor are astăzi alt înțeles decât odinioară*”, criticând “*vechile rădăcini ale Școlii Ardelene*” și subliniind ce reprezintă pentru români “*atotpunericul substrat dacotracic*”. Același Nicolae Iorga a formulat “*formarea poporului român*” – dar, lucru de remarcat, acesta este *primul capitol* al istoriei românilor, nu al treilea.

Chiar dacă optica respectivilor a fost mai nuanțată, așa menționa contribuția la discuție a lui A.D.Xenopol și Vasile Pârvan. Atunci când A.D.Xenopol a atras atenția asupra consecințelor dezastruoase pentru daci a cuceririi romane, comparând dislocarea statului dac cu “*retezarea coroanei arborelui*”, continuitatea românească în

timpul migrațiilor și după migrații o vede tocmai ca o refacere a aceluiași arbore din rădăcina sa adâncă și perenă. Iar în cazul lui Vasile Pârvan, cu toată reținerea pe care a manifestat-o, pe nedrept, față de Nicolae Densușianu, nu putea să nu constate consistenta prezență arheologică a dacilor.

Până aici lucrurile păreau să se înscrie pe calea cea bună. Chiar dacă metodologia nu era perfectă, chiar dacă mai era nevoie de argumente, concluzia lui Nicolae Iorga din 1939 este fără echivoc: prin strămoșii noștri avem o vechime de patru ori milenară, pe asta ne bazăm forța și mândria. Mai rămânea de adăugat că prin aceiași strămoși, românii sunt cel mai vechi popor al Europei. Însă la această concluzie au ajuns alții, nu istoricii români, pentru că, între timp, peste “rătăcirea” inițială – care era, ca sa spunem așa, rezultatul propriului nostru interes, s-a suprapus un interes străin.

Teza “formării poporului român” s-a impus în anii 1950 pentru a include în același concept și “slavizarea” românilor. În acest caz, “formarea” poporului român încorporează mecanic trei straturi succesive: dac, roman și slav, iar sinteza (dacă “sinteză” poate fi numită însumarea succesivă) este apoi plimbată în timp după cum bate vântul politic. Teza “formării” românilor, și implicit conceptul de “formare”, a fost așadar utilă în ideea încorporării “elementului” slav în “mecanismul” românesc. Teza a fost utilă mistificatorilor istoriei naționale și pentru a inocula ideea labilității, plasticității neamului – după două “izări”, a vorbi apoi de “fanariotizare” sau de oricare altă “izare” devine un loc comun și pare firesc.

Ciudat, și pervers, acest concept a deschis calea formulării tezei “formării limbii și poporului moldovenesc”, despre care nimeni nu auzise până în anii 1960, ale cărei implicații prezente și viitoare încă nu sunt îndeajuns evaluate de către istoriografia românească. A fost relativ simplu pentru “savanții” rusofili de la Chișinău să speculeze pe paralelismul între “romanizarea dacilor” (adică ceea ce istoriografia din

România susține obstinat) și “slavizarea geților” pentru a rupe – mental – poporul român în două și pentru a încerca inocularea, pe această cale, a unei false conștiințe populației românești de la Prut până dincolo de Nistru.

În răstimp de două secole, istoriografia românească a trecut de la dramă la farsă. Drama s-a consumat în vâltoarea luptei pentru afirmare națională. Teoria “romanizării” venea să sprijine lupta politică cu mijloacele care îi stăteau la îndemână, oscilațiile teoretice aveau un caracter dramatic, dar pendulau între limitele raționalului. Farsa este irațională, este renghiul, șotia pe care și-o joacă viața atunci când confunzi realitățile ca urmare a suprasolicitării potențelor ideologiei asupra istoriografiei.

Ce nevoie avem în istoriografie de asemenea teoretizare, mai ales că suntem atât de singulari în a o susține? Am renunțat la “elementul slav” în “formarea” românilor, pentru că nu este nevoie de prea multă experiență pentru a-i constata inconsistența, dar am rămas cu un concept, cel de “formare”, la care nu se renunță, deși, evident, ne deservește științific și nu numai.

Care ar fi cauzele pentru care nu se renunță la teza “formării” poporului român?

Una dintre deformațiile profesionale intelectuale, ale istoricilor în cazul de față, este considerarea domeniului propriu de lucru, specialitatea în felurile ei înțeleșuri, ca pe un fel de feud, pe care orice intrus cu drepturi egale este nedorit și orice serv căutat. O asemenea abordare, de mentalitate feudală, exclude discuția, o transformă în mintea respectivilor într-o punere la îndoială a competenței. Constituită ca un șablon schematic pentru a include anumite afirmații, teza “formării” a rămas o unealtă inutilă după ce rațiunea pentru care a fost formulată a dispărut, păstrându-se însă întrucât aparține feudei științifice a alcătuitoarelor de tratate și manuale de pe urma cărora au mâncat și mănâncă o pâine ei și familiile lor.

Pentru a fi acceptată, orice teorie trebuie să prezinte coerență. Or, tocmai în această latură, istoriografia românească este deficitară, ajungând a susține teorii care, la un anumit grad de generalitate, sunt incoerente, iar în disputa ideologică din câmpul istoriei se manifestă defensiv.

Atrag atenția numai asupra câtorva manifestări ale incoerenței teoriei “formării” poporului român.

a) Lesne de observat, pur și simplu hilară, este incapacitatea de a fixa, pentru ceea ce este evident un proces de largă respirație istorică, o dată a trecerii de la ceea ce “a fost” la ceea ce “va fi”. Propriile nedumeriri au început atunci când din școala generală în facultate, apoi tot citind diferite texte care abordează problema, este “stabilită” ca dată a “formării” ba secolul XI, ba secolul IX, ba secolul VI. Să fim serioși. Ca o manifestare a consecvenței, cred că bine procedează, de exemplu, Jacques Madaule, când afirmă, fără multe argumente, că Vercingetorix este erou național francez. Îmi imaginez ce tevdură ar stârni afirmația că Decebal este erou național român!

b) Pentru istoriografia românească pare a fi greu de observat că un popor nu renunță la limba lui. Totuși, în logica istoriografiei românești “oficiale” devine posibil ca să dispară limba dacică, prin *ocupație vremelnică* (165 de ani pentru că așa s-a convenit, dar “retragerea” a început cu vreo două decenii mai devreme de 275) și *parțială* (pe circa 1/3 din spațiul dacic). În pedalarea pe “latinizarea” românei s-a ajuns însă până ciudățenia unui dicționar unde la mii de cuvinte se “presupun” etimologii latine, iar alte mii care sunt declarate pur și simplu cu etimologie “necunoscută”. Dicționarul “explicativ” al limbii române, operă patronată de Academia Română, acceptă ideea că limba română este un amalgam de cuvinte provenite din toate limbile înconjurătoare, mai învecinate sau nu, fără a ține cont de semnalările lingviștilor din țările respective care constată că multe din propriile lor cuvinte provin din română.

Sigur, pot fi date exemple și în sensul celălalt, pentru că în istorie există de toate, însă dispariția unor limbi este de regulă rezultatul unor cataclisme. Este posibil să se fi produs în spațiul românesc asemenea cataclisme? Un secol și jumătate de dură dominație rusească în Basarabia a dus la dispariția limbii române? Opt sute de ani de viețuire a sașilor în Transilvania a dus la dispariția limbii acestora? Îndelungata conviețuire cu populația maghiară a dus la vreo română-ungară.

c) Se repetă că romanizarea (“uitarea limbii dacice”) s-a produs prin *colonizarea cu veterani romani* a Daciei. Era aceasta posibilă? Posibilitatea colonizării cu veterani, ca agricultori, a Daciei reiese clar din practica militară, prevederile legilor romane și afirmațiile autorilor latini. Unitățile militare romane erau frecvent redislocate în diferite părți ale vastului imperiu, pierderile impunând completarea prin noi recrutări. Până în vremea lui Septimiu Sever (193-211), soldații romani nu aveau dreptul de a se căsători. Iar la “pensionare” – limita de vârstă fiind rareori atinsă - Tacitus constata că “...ei [veteranii] nefiind deprinși să-și închege căsnicii și să-și hrănească copiii, își lăsau casele pustii și fără urmași.” Absența cadastrării romane în Dacia - perfect vizibilă prin fotografie aeriană acolo unde a existat – indică faptul că nu a avut loc o colonizare a Daciei cu agricultori (Henry Stahl).

Chiar așa să fi fost, cei care se stabilesc într-un anumit spațiu lingvistic se autohtonizează, își însușesc limba locală. Menționez două situații din insulele engleze. Normanzii cuceritori, vorbitori de limbă franceză în secolul al XI-lea, în secolul al XIV-lea învață limba franceză ca o limbă străină. Iar soldații englezii colonizați în Irlanda pe timpul lui Cromwell și-au uitat limba după prima generație, devenind irlandezi, aceasta pentru că nu fusese respectat ordinul de a-și aduce neveste cu ei și se căsătoriseră cu irlandeze. La aceste observații ar fi de adăugat că limba este *maternă*, nu *paternă*. Cine a mai auzit de “limbă paternă”? Orice comentariu este de

prisos în fața acestei mostre de inteligență. Și chiar paternă să fi fost, vorbitorii lor nu și-ar fi putut putea depăși condiția de militari de profesie, recrutați de pe unde o arată numele legiunilor în care erau încadrați.⁷⁾

d) Obiectivul războaielor și ulterioara configurație a hărții politice sunt clare: obiectivul cuceririi Daciei este aurul acesteia, de pe urma căruia, după cum afirmă Edward Gibbon, imperiul și-a prelungit existența cu încă un secol.⁸⁾

Nu este cazul a “emenda” cifre care – fără echivoc – indică apetitul Romei. *Prada de război* a lui Traian se cifrează la 5.000.000 libre de aur și 10.000.000 libre de argint (1 libră romană = 327,1873 g, în timpul lui Domițian raportul aur-argint fiind de 1/11,303). Pentru comparare Plinius precizează că tezaurul public roman nu a depășit în vremea sa 1.620.829 libre de aur. În afară de aceasta au mai fost capturate “*bogății nenumărate*”, arme, turme și 500.000 de oameni. Urmare a acestei prăzi,

⁷⁾ Unul dintre personajele din *Bravul soldat Sveijk*, colonelul Muler – iritat de faptul că ofițerii batalionului ceh vorbesc între ei cehește – le atrage atenția că “nici în armata romană comenzile nu se dădeau în etruscă” și, mai bine, să învețe germana. Sau, dacă reținem morala, în armatele imperiilor comanda se dă în limba oficială a imperiului, care este și limba maternă a ofițerilor superiori, iar combatanții de rând, chiar mai răsăriți în grad, nu catadixesc să învețe ca lumea nici măcar comenzile. Din nenumăratele scrijelituri făcute de soldații Imperiului Roman de-a lungul secolelor, în diferite locuri pe unde au fost dislocați, lingviștii constată gradul redus de cultură al acestora și proasta stăpânire a limbii latine.

⁸⁾ Pliniu Caecilius Secundus (cel Tânăr, 61-114), avea toate motivele să devină liric atunci când îl îndemna pe Caninus Rufus: “*Foarte bine faci că te pregătești să scrii despre războiul dacic. Căci ce subiect poate fi mai actual, mai bogat și mai vast, în sfârșit mai plin de poezie și mai de domeniul legendelor, deși este vorba de lucruri foarte adevărate? Vei cânta râuri noi, fluvii conduse peste câmpii, noi poduri aruncate peste fluvii, tabere așezate pe coastele abrupte ale munților, un rege alungat din reședința sa, izgonit chiar din viață, fără să-și fi pierdut niciodată nădejdea; pe lângă acestea două triumfuri, din care unul a fost cel dintâi împotriva unui popor (“gente”) învins, iar celălalt cel din urmă*”.

statul a scutit pe contribuabili de impozitul pe un an, acordând fiecărui contribuabil suma de 600 denari (prețul câtorva sclavi calificați). Triumfurile și jocurile (“*panem et circensis*”) au durat la Roma 123 zile. “*Ex manubiis*” (“*din vânzarea prăzii*”) a fost construit forul lui Traian (arcul de triumf, basilica Ulpia, bibliotecile Ulpia, templul împăratului, columna lui Traian - cu rostul de a indica înălțimea dealului care a fost nivelat, statui, însemne militare) și au fost secate mlaștinile din jurul Romei.

Capturarea tezaurului lui Decebal (echivalentul a 3.000 de tone de aur) și monetizarea acestuia are urmări notabile pentru economia imperiului roman. Anterior capturării tezaurului dac imperiul suferea de o criză de numerar, însă în timpul lui Traian și Hadrian, sporirea cantității de numerar a provocat în Italia și Egipt creșterea prețurilor (la grâu, vin, arenda pământului), apreciată la 140%. Întrucât față de situația anterioară aurul a devenit relativ mai abundent decât argintul, în 107 Traian a efectuat o reformă monetară – devalorizând monedele de aur și de argint cu 5% și retrăgând din circulație denarii emiși anterior devalorizării lui Nero (64 e.n.) -, iar prefectul Egiptului a procedat, tot în 107, la modificarea raportului oficial dintre cele două metale, fixând cursul *aureus*-ului la 11 drahme de argint, față de 15 drahme anterior.

e) Organizarea administrativă urmează practica imperiului, prin păstrarea autonomiilor provinciale și în respectul tradițiilor locale – în principiu imperiul fiind o federație a cărei unitate este asigurată de persoana împăratului și de armată al cărei comandant suprem este. Exploatarea sistematică bogățiilor a inclus Dacia ca zonă semnificativă în circuitul economic al imperiului, cea mai atractivă pentru imperiu fiind exploatarea aurului și argintului din Munții Apuseni - fie direct de către stat, fie prin arendare. De asemenea este constatăată intensificarea extragerii sării, iar legat de construcția drumurilor (din necesități militare) precum și de dezvoltarea urbană

(care cuprinde construcții monumentale cum sunt cele de la Sarmisegetuza Ulpia Traiana ș.a.) și întreținerea castrelor (“cazărmi” fortificate situate în puncte strategice) sunt intens exploatate carierele de piatră și marmură.

Este normal ca în respectiva evoluție să se constate fenomenul *aculturației*, peste tot în istorie urmările acțiunii cuceritorilor asupra cuceritilor nefiind de neglijat. După cum se poate, de asemenea, constata că manifestările *aculturației* sunt prezente – inclusiv asupra limbii – fără a exista acte de cucerire. Avem în jur suficiente exemple de “anglo-saxonisme”, după cum – lingvistic vorbind – am trecut și prin slavisme, turcisme, grecisme, franțuzisme, germanisme, rusisme. Fiecare situație în parte poate fi explicată, i se pot constata urmările, însă ele nu duc la dispariția limbii proprii.

Pentru a justifica ideea “romanizării dacilor” istoriografia română susține caracterul presupus înapoiat al civilizației dacice, în pofida constatărilor lipsite de echivoc ale anticilor, care au referințe mai mult decât consistente cu privire la nivelul performant al societății dacice, ca și al datelor arheologice care îl confirmă din plin.

Personal sunt nedumerit, pur și simplu nu înțeleg, cum poate fi afirmată constituirea *statului centralizat* în timpul lui Burebista prin unificarea unor “triburi”. Pentru cine nu este convins de existența anterioară a statalității prin menționarea cu secole înainte a instituției regalității și, mai ales, de cele două succese militare ale lui Dromihete împotriva falangei macedonene (Plutarh, în “*Vieți paralele*”, menționează de patru ori episodul, ca un *exemplu de diplomație*), atrag atenția asupra unui aspect deosebit de semnificativ și anume *moneda*. Economic vorbind, moneda reprezintă un instrument de schimb a cărui calitate este garantată de emitent, iar emiterea de monedă este un act de autoritate statală: tipurile monetare dacice indică, înainte de Burebista, patru emitenți.

În texte de mare răspândire (de la nivel academic la modeste lucrări de popularizare)

au căpătat “drept de cetate” afirmații care, sub cuvânt că ar reprezenta suma cunoștințelor despre istoria veche a poporului român, colportează lucruri care sunt ilogice.⁹⁾

Puțini mai au capacitatea, răbdarea sau interesul de a regândi afirmații care, fiind de milioane de ori repetate, dau impresia de adevăr. Este însă momentul și avem posibilitatea de a face acest efort de reevaluare și de a-l propaga. Pentru că, dacă vorbim de manuale alternative, atunci alternativa nu este între corpurile de literă ori numărul de reproduceri color, ci tocmai în punerea în balanță a argumentelor pentru comunicarea unei concepții asupra trecutului care să fie folositoare prezentului și viitorului. Aceasta pentru că, în pofida neîncrederii cu care este privită, cunoașterea istoriei este fundamentală în constituirea conștiinței de sine a neamului românesc. Iar în condițiile în care aspirăm către integrarea noastră politică și economică în Europa, aceasta nu se poate face fără a ne defini identitatea. Actul este deosebit de necesar, contrariul acestuia însemnând că ne pregătim singuri, după expresia lui Friederich A.Hayek, “drumul către servitute”. Nu către vest, ci către est.

O întrebare: cum ar arăta o carte de istorie a românilor care să topească într-un tot amplele relatări antice cu tradiția, obiceiurile, toponimia, vestigiile, scrierea începând de la tăblițele de la Tărtăria (5000 î.e.n.) - scrierea sumeriană (3000 î.e.n.) fiind bazată pe

⁹⁾ O doamnă, româncă, arhitectă, expatriată în Germania, a încercat să explice cunoștințelor sale din Germania, pe baza a ce a învățat în liceu, cum s-a “format” poporul român din contopirea dacilor cu romanii. Nemții, oameni cu cap, au râs pur și simplu și i-au replicat că Germania a fost în mare parte și cu mult mai mult timp ocupată decât Dacia de către armatele Imperiului Roman, că există și acum vestigii impunătoare ale ocupației (numele orașului Koln vine de la Colonia), că în străinătate sunt cunoscuți sub numele dat de romani, dar că ei au fost dintodeauna “Deutschen” și au întrebat-o dacă nu cumva există o legătură cu “Dacia”. Pe loc a rămas fără replică, dar s-a hotărât să adune materialele necesare pentru a scrie o carte despre istoria românilor pe care să o înțeleagă și germanii.

aceleași principii -, faptul că neoliticul italian este construit pe “pământul viu” iar civilizația etruscă nu are nici un precedent local, că Romanii înșiși aveau ca simbol lupoaică și știaau că strămoșii lor sunt troenii (traci și ei ca și dacii), că în întreaga Europă, până în Spania, s-a perpetuat cultul lui Zalmoxis, că limba portugheză ori cea acvitană seamănă extrem de mult cu româna, dar nici limba engleză nu este lipsită de unele afinități, că goții nomazi sunt înrudiți cu cei sedentari (“geți”), iar suedezii și danezii știu acest lucru la nivel academic încă din secolul al XVII-lea (Carolus Lundius, *Zamolxis. Primus Getarum Legislator*, Upsala, 1687, tradusă recent în românește de Maria Crișan) etc. etc.

Desigur că o asemenea carte de istorie a românilor nu mai poate începe cu versetul “Pe teritoriul de azi al României...”⁹⁾

2.5. Cui folosește o “distanță respectuoasă de actualitate”?

Istoria este tot ce s-a întâmplat în trecut, până în momentul numit *prezent* (limita instantanee între trecut și viitor care, la nivel individual, durează 3,3 secunde). Odată consemnat, actul social prezent devine istorie. Urmează viitorul, care la rândul său devine prezent, apoi istorie - totul devenind istorie. Afirmăția lui Fernand Braudel, ca și întrebarea sa retorică, ne atenționează: “A înțelege ziua de ieri și a înțelege ziua de astăzi, înseamnă pentru istoric una și aceeași operație. Ne putem oare închipui pasiunea

⁹⁾ Lundius, Carolus, *Zamolxis. Primus Getarum Legislator*, Upsala, 1687 (lucrare monumentală, tradusă recent în românește de Maria Crișan). Carolus Lundius (1638-1725), jurist, președinte al Societății de științe a Suediei, a mai scris *De legibus Hyperboreis* (1686), *Collatio jures Sueonici cum Romano* (1699), *De justitia et jure Suenorum* (1708). Lucrarea asupra lui Zalmoxis este dedicată “Prea strălucitorului și prea puternicului principe și stăpân Carol al XI-lea, rege al Sueoilor, Goților și Vandalilor.” Cine a greșit: Iordanes făcând “confuzie” între Geți și Goți (*De rebus actibusque Getarum sive Gotarum*) sau cei care îl “corectează”?

istoricului încremenită brusc, la o distanță respectuoasă de actualitate, în care ar fi indecent, ba chiar periculos, să înaintezi măcar un pas?”

Celor care, pentru a evita prezentarea istoriei contemporane, invocă cu sfială metodologică lipsa perspectivei și incompleta informație istorică, li se pot semnală două aspecte: a) acuratețea percepției istorice a evenimentelor nu va spori cu timpul, trecerea a sute sau mii de ani de la evenimente neoferind, în sine, garanția obținerii unei perspective mai clare asupra istoriei, comparativ cu evenimente petrecute în urmă cu o săptămână să zicem; b) descoperirea și valorificarea izvoarelor - mergând până la răsturnarea imaginii asupra unor aspecte ale evoluției istorice - este o activitate curentă a cercetătorii mai vechi sau mai noi, iar butada potrivit căreia cel mai greu de prevăzut este trecutul va fi mereu reconfirmată, fie că este vorba de prezentarea unor timpuri mai vechi, fie că este vorba de situații foarte recente.

Desigur, cu cât suntem mai în contemporaneitate descrierea istorică este tot mai dificilă. Documentarea publică este mai bogată - chiar debordantă - însă informații esențiale pentru analiza și judecarea dovezilor este îngreunată de faptul că acestea au fost deja selectate pentru a li se interzice accesul, chiar în statele democratice pe timp de decenii, iar în sistemele totalitare - atunci când nu au fost distruse - atâta timp cât durează sistemul. Așadar, alături de datele obiective, există și manifestări subiective, chiar voluntariste, care, fac necesară reluarea analizei istorice și a discursului historiografic.

La începutul secolului 20, nu fără poticneli, societatea industrială părea a deschide un drum neabătut progresului material și spiritual al unei însemnate părți a omenirii, cu perspectiva propagării la nivel planetar. Europa occidentală, secondată de America de Nord, la care se adaugă Japonia, dădeau imaginea posibilei prosperități generalizate. O sumară inventariere a celor mai semnificative aspecte ale evoluției umanității în secolul 20 indică un rapid și imprevizibil

mers al istoriei. Marcat de marele război mondial de 30 de ani, de totalitarisme, de dispariția colonialismului, de amplul progres tehnologic care pune la îndemâna speciei umane capacitatea de a se autodistrage ca și cea de a depăși matricea planetară, secolul 20 este deopotrivă timpul imenselor decalaje în spațiul economic mondial și al constatării limitelor resurselor utilizabile ale planetei.

a) “Primul” și “al doilea” război mondial reprezintă un singur conflict

La scurt timp după încheierea războiului din 1939-1945, cunoscut deja sub numele de “al doilea război mondial” Winston Churchill, aprecia că vor trece decenii și istoricii viitorului își vor da seama că cele două mari catastrofe prin care a trecut omenirea între 1914 și 1945 reprezintă de fapt un unic război. Recent, Joseph Rothschild afirmă: “*S-a argumentat în mod provocator că în contextul istoriei politice a Europei, Al Doilea Război Mondial nu a reprezentat o criză de sine stătătoare, ci a fost al treilea act al unei tragedii continue ale cărei prime două acte precedente constaseră în primul război mondial și în lipsa interbelică de voință pentru a apăra instituțiile democratice și umaniste împotriva sfidărilor totalitare. Prin urmare, conform acestei argumentații, perioada dintre anii 1914 și 1945 ar putea fi desemnată adecvat ca al doilea Război de 30 de ani al Europei – evident cu un deznodământ global complet diferit de cel al primului Război de 30 de ani, din secolul al XVII-lea. Din acea criză anterioară, Europa ieșise complet stăpână pe propriul ei destin politic, în ciuda tuturor fragmentărilor și fricțiunilor politice interne. (...) Primul Război Mondial însă nu a generat altceva decât o remiză europeană internă, a cărei întrerupere a necesitat hotărâta intervenție economică și militară a Statelor Unite și a dominioanelor extraeuropene ale Imperiului Britanic. Neputința din perioada interbelică de a restabili o eficientă balanță europeană a puterii și, în continuare, Al Doilea Război Mondial, n-au făcut decât să ratifice*

irevocabil acest colaps politic al Europei, ca actor autonom, precum și transferul controlului asupra destinului său în mâinile superputerilor non-europene.”¹⁰⁾

“Primul război mondial” a dislocat piața mondială, eforturile de reorganizare ale acesteia continuând după al doilea război mondial care i-a dat încă o lovitură. Refacerea economică, plasamentul milioanei de foști combatanți, refacerea monedei, a schimburilor internaționale sunt doar câteva dintre problemele presante ale momentului. Anii interbelici reprezintă ochiul uraganului istoric ce a zguduit lumea secolului al XX-lea, plasând-o în contemporaneitate. Se afirmă că perioada interbelică ar fi durat 20 de ani. Însă numeroase conflicte locale au făcut-o mai scurtă, iar problemele epocii sunt cu mult mai complicate decât îndeobște se acceptă.

Cea mai importantă dintre consecințele primului război mondial este că a creat condițiile pentru cel de al doilea. Sunt destule argumente în acest sens, fiecare dintre acestea cerând o amplă dezvoltare a explicației. “Punțile” dintre cele două etape ale marii conflagrații sunt felurite.

a) Viața economică interbelică prelungește mentalități și constrângeri specifice războiului: pentru a supune economia efortului militar, statul a învățat să utilizeze instrumente de constrângere; odată subordonată, economia este mai greu de destins în condițiile păcii; distrugerile, dezorganizarea și deruta se resimt nu doar în punctele nevralgice ale conflictului ci și în cele mai îndepărtate zone ale planetei; moneda și finanțele au fost profund dereglate (fineața mecanismelor acestora nu a rezistat constrângerilor dirijiste ale războiului și realităților economice ale decontractării postbelice); ca soluții particulare proliferază autarhismul, accentuând dislocarea pieței mondiale; se modifică geometria spațiilor

¹⁰⁾ Rothschild, Joseph, *Întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale și de Est după al doilea război mondial*, Ediția a doua, Ed. Antet, 1997.

economice, cu implicații în domeniul comerțului; Învingătorii din “primul război mondial” au tratat problemele economice în spiritul secolului 19, fără a sesiza uriașa diferență de situație, de amploare și de consecințe ale războiului față de oricare conflict anterior. Germania a fost tratată după principiile dreptului civil, urmând ca în postura de declanșator al războiului să plătească, în multiple forme, pagubele produse. Este evident că “geamurile sparte” erau multe, iar sarcina economică impusă Germaniei - dincolo de prelevarea fizică de moment – urma să fie rezolvată, în perspectiva deceniilor următoare, prin forțarea comerțului exterior german la un permanent excedent, ceea ce, din punct de vedere economic era o aberație. În primul deceniu postbelic, între principalele puteri economice ale lumii se configurează *circuite financiare* în mare măsură pornite de la ideile “abstracte” ale justeții reparării materiale a pagubelor (Franța, Anglia), prin impunerea problemei datoriilor contractate ca o problemă “de afaceri” (SUA) și soluția găsită prin aplicarea planurilor SUA de revigorare a economiei germane – în care capitaluri americane pe termen scurt au fost mobilizate în investiții germane pe termen lung, ceea ce reprezintă o altă aberație economică.

Caracterul artificial al ampleror circuite financiare internaționale, create din considerente morale sau politice, dar care urmează a fi suportate de economia reală atât la nivelul statelor direct implicate cât și prin forțarea comerțului mondial, explică mondializarea crizei financiare americane.¹¹⁾

¹¹⁾ În explicarea de către istoriografia românească a “crizei economice mondiale” încă mai persistă osatura explicației formulată ad-hoc de către economiștii sovietici pentru a corespunde imaginii leniniste asupra mersului economiei lumii, care – tratând lucrurile în maniera lui Marx – ajungea la inevitabilitatea pieririi capitalismului “aflat pe marginea prăpastiei”. Ca argument al “putrefacției” acestuia era invocată o așa-zisă criză de “supraproducție” pentru care presa sovietică inventa “știri” de genul “aruncatului grâului în mare”, “arderii cafelei în cazanele locomotivelor” ș.a., al căror ridicol este semnalat de Friedrich Hayek (*Drumul către servitute*, Ed.Humanitas, București,

Criza creditului declanșată în toamna anului 1929 a determinat băncile din SUA să retragă capitalurile avansate în vestul Europei, acestea la rândul lor retrăgând capitalurile plasate în Europa centrală și sud-estică. Începând cu luna mai 1931 criză monetară devine mondială. Restrângerea comerțului internațional duce la penuria de devize, provocând dificultăți în plățile externe. Repercusiunile se manifestă în lanț asupra monedelor, criza creditului antrenând o criză valutară generală. În sectorul privat criza are ca efecte înghețarea circulației, rarefierea creditului, deficitele întreprinderilor, iar în domeniul public scăderea veniturilor statului, dezechilibrarea balanței comerciale și de plăți - în toate cazurile barometrul fiind moneda.

Depresiunea economică a generat un adevărat război monetar, purtat concomitent cu războiul vama, pe fundalul dificultăților economice și sociale proprii fiecărei țări. Indiferent dacă problema monetară este considerată cauză sau efect al crizei, după ce o vreme discutarea internațională a acesteia părea inutilă, în condițiile crizei devine explicabil largul interes pe care îl prezintă. Pe plan intern fiecare guvern se străduiește să facă față situației prin politica pe care o consideră adecvată, însă în domeniile comercial și monetar toată lumea era de acord asupra necesității concertării internaționale.

Deosebit de puternic se fac simțite efectele interdependențelor stabilite anterior între economie și finanțe, între finanțe și monedă care sunt atât de stricte încât răstoarnă datele teoretice și practica tradițională. Pe plan mondial, interdependențele vor fi resimțite la începutul deceniului patru, când relativ comuna mișcare speculativă bursieră americană, din toamna anului 1929, are efecte de antrenare asupra finanțelor private americane, cu repercusiuni economice interne de ansamblu – credit, bănci,

1993). Și mai ridicol este să găsim la început de secol XXI în materiale didactice românești fraza: “criza economică mondială, declanșată în 1929, își face primele semne în România încă din 1928.”!

economia reală - dar mai ales internaționale, fără precedent în istorie.

Impactul evidențiază faptul că se afirmase la nivel planetar o superputere economică - SUA. Aceiași perioadă interbelică zămislește o superputere militară - URSS, cu pretenția de dominație mondială. Corespunzător potențialului acumulat, gigantica bătălie dintre ele va avea loc în a doua jumătate a secolului 20, materializând lupta libertății economice împotriva comunismului totalitar, disputa istorică între economie - în care, în Statele Unite ale Americii, reconfirmându-l pe J.B.Say la scara unui continent, marfa tot mai abundentă și de calitate aleargă după client și antieconomie - în care, pentru a face pe plac lui K.Marx, pe a șasea parte a planetei sunt dislocate proprietatea și piața, iar indivizii aleargă desperați după produse tot mai greu de găsit.

Pentru explicarea situației din U.R.S.S. există o vastă literatură și a fost inventată chiar o nouă ramură a științei politice, kremlinogia. Cu toate acestea, analiza sistemului este departe de a fi terminată. Oricum, doi uriași pași înainte au fost făcuți în ultimii ani de către doi militari sovietici care, fiecare în felul său pregătit pentru a sluji sistemul, au ajuns pe căi diferite la concluzia că pentru boala de care suferă societatea rusească virusată de comunism cel mai bun medicament este adevărul istoric.¹²⁾

¹²⁾ Istoricul Dmitri Volkogonov, general în Armata Roșie, director al Institutului de istorie militară, consilier al președintelui Boris Elțin, coordonator al comisiei pentru examinarea arhivelor secrete sovietice, a decedat în 1995. Este autor al biografiilor neretușate ale lui Lenin, Troțki și Stalin, prin care, valorificând numeroase documente cândva inaccesibile, demolează miturile istoriografiei sovietice. Vladimir Rezun - cunoscut ca autor cu pseudonimul Viktor Suvorov - fost ofițer al Direcției generale de informații al Ministerului Apărării al U.R.S.S., a publicat după "defectarea" în Occident un mare număr de lucrări prin care dezvăluie rolul activ al Uniunii Sovietice în declanșarea celui de "al doilea război mondial". Dacă prezența pe Internet poate fi un argument asupra popularității unei persoane, atunci puteți verifica: pe Google la numele lui sunt semnalate

b) "Revoluția din Octombrie"

În condițiile războiului mondial ce părea a nu avea sfârșit, în februarie 1917 țarul Nikolae II este răsturnat. Confrunțați cu teribilele realități ale războiului, foametei și dorinței de schimbare, rușii au ca principale revendicări politice instituirea republicii democratice, întrunirea Adunării Constituante și încheierea păcii. În plan economic, muncitorii cer limitarea zilei de lucru la opt ore și sporirea salariilor, iar țăranii pretind preluarea pământurilor statului și ale marilor proprietari. Autoritățile nu mai sunt capabile să asigure hrana orașelor. Numeroase greve și ocupări de uzine indică starea de spirit agitată a muncitorilor. Cu mici excepții, armata este în debandadă: soldații refuză executare ordinelor, iar dezertările se înmulțesc.

La scurt timp după abdicarea țarului Nikolae al II-lea, Lenin împreună cu alți camarazi bolșevici (Kamenev, Zinoviev, Radek ș.a.) erau transportați în secret de către germani din exilul elvețian, fiind introduși în Rusia prin Suedia. Misiunea lor era destabilizarea internă a Rusiei, astfel ca Germania să obțină pacea separată în est. Fondurile cheltuite în acest scop de către guvernul german s-au ridicat la peste 40.000.000 mărci aur.

Imediat ce ajunge la Petrograd, în *Tezele din aprilie* Lenin pune pe primul plan "caracterul imperialist" al războiului dus de Rusia împotriva Germaniei. În cursul anului 1917 Germania finanțează pe Lenin și pe bolșevici, ziarul *Pravda*, introduce în Rusia câteva sute de agitatori comuniști. În cursul verii bolșevicii organizează *Garda roșie*, organizație paramilitară ce depășește numeric

peste 1.300 de adrese! Menționând capacitatea lucrărilor lui Viktor Suvorov de a bulversa istoria, Ziarul *Times* mai atrage atenția asupra faptului că "*de acum încolo nu se mai poate lua nici o decizie politică în ce privește Europa de Est*" fără a-i consulta lucrările. Este considerat ca unul dintre importanții actori ai destrămării comunismului.

puținele trupe disciplinate existente în Petrograd.

Aspirațiile populare au fost exploatate de Lenin și bolșevici pentru a obține puterea într-un stat în curs de destrămare. În iunie 1917 înăbușirea manifestațiilor bolșevice de la Petrograd a arătat că sovietele nu puteau fi utilizate pentru a cuceri puterea, iar în august puciul nereușit al lui Kornilov indică faptul că nu existau alte forțe capabile de a prelua guvernarea. Lenin a lansat ideea insurecției bolșevice, ce urma să aibă loc înaintea întrunirii la 25 octombrie a celui de al doilea congres panrus al sovietelor, locul optim de promovare a demagogiei care să îi permită menținerea puterii, exprimată prin lozinci nebuloase despre pace, pământ, muncă, pâine și eliberarea popoarelor.

Lovitura de stat bolșevică de la Petrograd din 25 octombrie/7 noiembrie 1917, prin care a fost anihilat guvernul Republicii Ruse condus de Kerenski și a fost proclamată autoritatea Consiliului Comisarilor Poporului (*Sovnarkom*) condus de Lenin, va fi numită de către istoriografia comunistă "*marea revoluție socialistă din octombrie*". Primul lucru pe care Lenin îl anunță prin radio "către toți" este încetarea operațiilor militare între Rusia și Germania.

Manevrând propaganda sloganurilor economice, puterea sovietică a semnalat de la bun început deopotrivă atât principala direcție de acțiune în plan economic - *desființarea proprietății* ca fundament al viitoarei organizări sociale, cât și metoda - *violența neîngrădită* exercitată asupra oricui s-ar împotrivi acestei intenții. Concomitent cu emiterea decretelor economice are loc constituirea *tribunalelor revoluționare*, în 7 decembrie 1917 fiind organizată instituția "represiunii revoluționare" (expresia aparține lui F.E.Dzerjinski, întemeietorul acesteia): *Comisia panrusă extraordinară de luptă împotriva contrarevoluției și sabotajului* (VECEKA). Poliția secretă având drept de viață și de moarte asupra populației - fiecare dintre măsurile economice fiind prevăzută cu cele mai drastice pedepse în caz de

neaplicare - este subordonată președintelui Consiliului Comisarilor Poporului (*Sovnarkom*), Lenin. Prima mare operație a CEKA¹³⁾ a fost în 1918 lichidarea a 100.000 de oameni, în cea mai mare parte foști proprietari de întreprinderi industriale, bancare și comerciale. În 29 august 1918 este înființat *Directoratul central pentru lagăre corecționale de muncă* (*Glavna Upravlenia Lagerei -GULAG*).

"Utopia" se instalase la putere.

c) Capitalismul și dușmanii săi

"*Moscova sfidează lumea*" este titlul unei lucrări a lui Ion Rațiu care descrie pe larg metodele prin care, după 1945, U.R.S.S. caută să își extindă puterea la nivel global.

¹³⁾ Pentru a corespunde scopului propus, instituția a fost permanent reorganizată în decursul timpului: GPU (OGPU) în 1922, din iulie 1934 transformat în NKVD (*Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne*), ulterior KGB (*Comitetul pentru securitatea de stat*). Eficiența sa reiese din faptul că, în istoria umanității, comunismul este fără corespondent ca număr de victime umane.

KGB a recunoscut 4,2 milioane de reprimări (închiși, deportați, uciși). Roy Medvedev și alți istorici sovietici semnalează peste 40 de milioane de victime. Jacques de Launay apreciază că bolșevismul a făcut peste 60.000.000 de victime. Se apreciază la 14.000.000 victimele războiului civil din 1917-1921 [alte surse indică 25.000.000 ca urmare a războiului mondial, revoluției, foametei, epidemiilor], între 5 și 7 milioane de țărani omorâți în anii 1929-1933 în timpul colectivizării (dintre care între 4 și 6 milioane pieriți prin foametea din 1932 din Ucraina), lichidarea în lagăre a 7.000.000 de oameni, împușcarea a 1.800.000 de oameni în timpul marilor represiuni din deceniul patru, internarea și lichidarea a milioane de foști prizonieri sovietici din Germania etc.

În fiecare țară în care a fost instituit, comunismul a practicat aceleași metode de intimidare și supunere a populației: foamete, represiune, lagăre, execuții. În China cifre oficiale estimează victimele perioadei 1949-1976 la 15-25 milioane; foametea din 1959-1961 a provocat 40 milioane de victime; totalul victimelor "revoluției culturale" este evaluat la 60-80 milioane de oameni. Cifre oficiale constată scăderea populației Cambodgiei de la 5,73 milioane de locuitori în 1962 la 5,5 milioane în 1979, regimul comunist provocând între 1975-1990 moartea a 3,3 milioane oameni.

a) În permanență, prin propagandă, comunismul a inoculat popoarelor supuse o falsă imagine asupra occidentului, escamotând realitatea, în primul rând cea economică. Impactul vizual fiind mai puternic, prin utilizarea producțiilor cinematografice occidentale se dădea un aer de autenticitate și o aparență de mișcare liberă a informațiilor. Filmele neorealiste occidentale ale anilor 50 (produse de artiștii comuniști locali), cu țărani costelivi și muncitori revoltați, ori ficțiunile de două parale ale anilor 60-70, cât mai sumbre și incredibile, fie ele științifico-fantastice sau polițiste, prezentau imaginea unei lumi haotice și necontrolate. Spectatorul de cinematograf, apoi telespectatorul din est recepționa din abundență aspectele periferice, economic aproape nesemnificative - opulența vedetelor, crima organizată, meandrele politicii - subiecte exploatare de producători tocmai prin faptul că sunt ieșite din comun.

Acestei imagini ¹⁴⁾ i-a declarat război fantoma comunismului.

¹⁴⁾ Intensa propagandă comunistă de "demascare" a inamicului, de defăimare a "lumii occidentale" are în societățile post-comuniste, ca rezultat actual, imaginea falsă a mecanismelor pieței, neîncrederea față de organizarea democratică a vieții politice și suspiciunea față de deciziile luate, mai ales a celor cu caracter extern. Cei care își imaginează realitatea americană după serialul *Dallas*, să își reamintească genericul care, înainte de *Story*-ul familiei cu pricina, ne arată, în primul rând, că America muncește. Pentru oamenii din est care iau contact cu occidentul, șocul cultural este evident atunci când constată la fața locului care este atitudinea față de muncă și rezultatele acestei munci într-o autentică economie de piață.

Propaganda deceniilor anterioare revine înnoită ca manifestare împotriva globalizării, al cărei promotor este inamicul "tradițional" – capitalismul și în special cel american. Un consistent studiu consacrat problemei de Carmen Pavel constată în concluzie: "*Lupta împotriva globalizării este deci o luptă nouă cu arme vechi. Susținătorii anumitor atitudini ideologice, ca și cei implicați în diferite controverse intelectuale, au găsit un domeniu nou și prielnic pentru a face spectacol. Surprinzătoare este iluzia noutății acestui fenomen. Globalizarea este la fel de veche ca și barterul. Cu trei sute de ani în urmă, acceptând particularitățile de rigoare, piețele erau la fel de integrate. Diferită era doar intensitatea și*

b). Analiza sistemului instaurat în Rusia în 1917 în forma sa matricială sovietică, care ulterior a fost extins pe o mare parte a planetei, este deosebit de dificilă, începând chiar cu definirea. Dificilă, dar necesar de reluat cu fiecare generație, datorită minciunii pe care o propagă, versatilității, plasticității și cameleonismului ce îi sunt specifice. De la terminologia specifică ("limbajul de lemn") și până la cea mai mărunțică cifră statistică oficială, în fiecare caz în parte datele epocii trebuie transpuse în termenii realității. Chiar în asemenea condiții, evaluarea istorică a comunismului se impune, poate în primul rând tocmai prin proporțiile dezastrului economic și social pe care l-a provocat la nivel planetar.

După contactul cu realitatea sovietică, Panait Istrati constata: "*Nu-i deloc vorba aici de socialism, ci de o teroare care tratează ființa umană ca material bun pentru război social*". La A.S.Serafimovici (Popov), scriitor (1863-1949), cunoscut pentru *Torentul de fier*, "*Comunismul se apropie răzbind prin vâltoare războaielor, trecând uneori prin foamete, prin frig, prin chinuri de moarte. Dar, cu o putere de neînfrânt, comunismul sfarmă vechile obiceiuri ale vieții, vechile raporturi dintre oameni, croind drumuri noi*". Ce ar fi de tradus?

În organizarea sovietică, domeniul economic este, mai mult decât în orice loc și timp istoric, subordonat obiectivului menținerii și extinderii puterii politice a nucleului său conducător, numit cu un termen generic Partid. Lenin însuși a definit comunismul ca

volumul schimburilor care aveau loc între piețe situate geografic la distanță unele de altele. Cei care atacă globalizarea vorbesc de victimele care sunt create în proces. Ei sunt însă oamenii care, pentru a exista, au nevoie de victime. Și pentru că victimele sunt din ce în ce mai puține, le reinventează." (Pavel, Carmen Elena, Ph.D. candidate Department of Political Science, Brown University USA, *Cine este împotriva globalizării și de ce?*, în: *Dimensiunea istorică a globalizării* Editura NEWA, București, 2001, p. 72).

o îmbinare a puterii sovietice cu economia de război germană.¹⁵⁾

Prin pârgghiile de putere pe care le deține, grupul conducător provoacă permanent destabilizarea societății, urmărind *modificări ireversibile*: orice reacție de apărare este considerată un act ostil, la care puterea comunistă răspunde prin intensificarea represiunii și reaccelerarea propriilor măsuri. Fără luarea în atenție a acestei situații, devine inexplicabilă *exercitarea generalizată a violenței*, inclusiv asupra muncitorilor și țăranilor, de la care puterea pretindea că își trage autoritatea socială, mergând până la lichidarea celor care anterior o susținuseră activ.

Oportunismul politic are prioritate în fața teoriei pe care conducătorii comuniști pretind că o exprimă științific. Presiunea momentului justifică orice schimbare de atitudine, iar deciziile încorporează periodic *concepțiile adverse*. Practica a dominat constant teoria: comunism de război, noua politică economică, *perestroika* ș.a. sunt înainte de toate rodul împrăjărilor, teoretizarea febrilă urmată de febrila punere în practică indicând că singurul lucru urmărit a fost *menținerea cu orice preț a puterii*. Dincoace de teorie, istoria sovietică reprezintă o succesiune de priorități de moment ale nucleului conducător

¹⁵⁾ Până a se materializa prin putere, comunismul era o fantomă. Expresia îi aparține lui Marx, găsindu-se chiar la începutul *Manifestului Comunist* din 1848. Fantoma se arătase încă din timpul revoluției franceze din 1789. Prețurile maxime, economia dirijată, naționalizarea fie și parțială a proprietăților industriale – experimente economice ale anului II – sunt, pentru Grachus Babeuf, inițiatorul “conspirației egalilor”, bazele “administrației comune”; acesta scria în *Manifestul Plebeilor*: “Faptul că acest mod de guvernare este aplicabil rezultă din însăși experiența noastră, din moment ce este aplicat celor 1.200.000 de oameni, ai celor 12 armate ale noastre (ceea ce este cu puțință în mic, trebuie să fie posibil și în mare)”. În esență nici unul dintre “gânditorii” comuniști nu a mai inventat nimic de atunci încoace: pentru acapararea puterii “conspirația”, pentru menținerea acesteia “teroarea”, iar pentru “aplicabilitatea” economică și politică structurile militare.

al țării, iar istoria economiei sovietice este o goană disperată după resursele care să îi materializeze ambițiile.

b). Prezent în societate din neolitic (în paleolitic arheologia nu constată conflicte între colectivitățile umane), *războiul* este o activitate prin natura sa este antieconomică – însă care adaugă la resursele colectivității victorioase munca forțată (*sclavia*) și produsele însușite prin jaf (*prada*) sau prin prelevarea periodică a produselor altei colectivități prin amenințarea cu războiul (*tributul*). Aceste forme de furt - uneori numit *conomie prădalnică* - sunt larg răspândite din antichitate până în contemporaneitate.

Războiul a avut totdeauna nevoie de suport economic, dar *economia de război* a secolului al XX-lea a provocat economiei distorsiuni care încă se mai cer explicate. Industrializarea a făcut ca, că în caz de conflict, factorii de decizie politică (statul) să dirijeze ansamblul economiei unei țări. Primul război mondial a evidențiat această situație, mobilizarea economică devenind o componentă a mobilizării generale, iar de atunci încoace, o parte din deciziile economice ale autorităților sunt de la bun început concepute pentru ca economia unei țări să se integreze rapid la starea de război.

Excepție făcând sistemele totalitare, guvernele și populația privesc economia de război ca o situație tranzitorie, un răspuns de excepție la o situație de excepție. Comunismul a venit cu o inovație: considerând U.R.S.S. ca fiind în război permanent cu restul statelor lumii burgheze, economia socialistă este concepută, constituită și condusă ca o economie de război. În URSS și în toate țările socialiste, economia este subordonată printr-un *complex militaro-industrial* întreținerii unui puternic instrument militar, iar întreaga structură socială este organizată potrivit *criteriilor militare*.

c). Marele război din 1914-1918 arătase că o armată puternică nu poate exista fără o industrie puternică, îndeosebi una

constructoare de mașini. Planificare industriei urma să stabilească prioritățile. Industria nu se putea dezvolta în URSS decât prin transferul forțat de resurse umane și materiale din alte sectoare - iar cel vizat nu putea fi decât agricultura. Se impunea deci subordonarea strictă a acesteia - calea fiind colectivizarea. Un instrument puternic de control al societății putea stopa orice tendință de insubordonare, iar acest instrument exista. Triumful concepției edificării socialismului într-o singură țară, pe calea industrializării, prin utilizarea planificării și colectivizării, sub aparenta revenire la matca utopiei își propune pragmaticul scop de a face din URSS o putere militară de prim rang, în măsură să acționeze pentru atingerea obiectivului înscris în declarația de constituire din 1922 și pe stema de stat: cucerirea planetei.

În acest scop U.R.S.S. alocă permanent armatei o parte importantă a resurselor bugetare, iar în afara cheltuielilor oficiale, disimulată în diferite moduri, o mare parte a produsului intern brut este îndreptată către complexul militar. Statistica S.D.N. permite compararea datelor oficiale.

Cheltuieli militare la 1932 la 1938 (miliarde franci francezi)

URSS	10,6	205,0
Germania	9,6	167,2
Japonia	7,5	66,5
Marea Britanie	16,1	64,6
Franța	19,3	41,8
SUA	25,0	40,6
Italia	10,2	19,7

Sursa: Livia Dandara, *România în vâltoarea anului 1939*, București, 1985

c) Cine a declanșat “al doilea război mondial”?

Încercați un sondaj. Puneți una dintre aceste două întrebări oricărei persoane sau colectivități din România: care era cea mai puternică armată din lume înainte de “al doilea război mondial”? Cine a declanșat “al doilea război mondial”? În proporție de 99,9% răspunsurile vor fi: armata germană, Germania fascistă.

O amplă suită de lucrări ale lui Victor Suvorov au aceeași temă - al doilea război mondial și participarea URSS la acesta. Chiar înainte de a le face prezentarea semnalez faptul că autorul menționează foarte des numele României.

Încă din primul volum *Spărgătorul de gheață*, autorul aruncă o nouă lumină asupra istoriei oficiale a rolului jucat de statul sovietic și de Stalin în marea conflagrație. *Spărgătorul de gheață* a produs mare vâlvă la momentul apariției, prin faptul că Victor Suvorov demonstra că istoria oficială a războiului e falsificată de către comuniști. Astfel al arată Stalin l-a adus la putere pe Hitler, cu intenția ca acesta să fie “spărgătorul de gheață” al Europei, cel care va declanșa războiul urmând ca, după ce va cucerii întreaga Europă, slăbit fiind, să fie prada ușoară a liderului sovietic, care urmărea instaurarea în întreaga lume a “revoluției mondiale”.

Ultima republică aduce clarificări și noi argumente în favoarea acestei idei. Conform celor scrise de Suvorov, Hitler a înțeles planul lui Stalin și a declanșat în disperare de cauză și nepregătit fiind (în comparație cu Armata Roșie) planul *Barbarossa*. Astfel Germania se afla încă din iunie 1941 în situația de țară învinsă. De fapt, autorul afirmă că marele succes al lui Stalin a fost pactul Ribentrop-Molotov, prin care Germania devenea țară agresoare, fiind în același timp nevoită să lupte și pe două fronturi. URSS avea în față posibilitatea declanșării “revoluției mondiale” În același timp, marea greșală a lui Stalin a fost subaprecierea situației lui Hitler care, anticipând intențiile sovietice a declanșat atacul împotriva U.R.S.S. cu două săptămâni

înaintea datei prevăzute de Stalin pentru invadarea Europei.

Documentele la care fostul agent GRU a avut acces, mărturiile combatanților, analiza tehnicii militare utilizate și a pregătirilor din spatele frontului, și nu în ultimul rând articolele din *Pravda* și alte ziare sovietice din acea vreme, vin să confirme afirmațiile lui Suvorov.

I s-a reproșat adesea autorului accentul pus pe partea ideologică a motivațiilor liderilor U.R.S.S. Suvorov afirmă este că punerea în practică a ideologiei imperialiste a U.R.S.S. era singura șansă pentru supraviețuirea statului sovietic. Numai o revoluție mondială garanta existența statului comunist și, înțelegând acest lucru, Marx, Engels și Lenin au inclus în programele lor necesitatea acesteia.

În *Ultima republică*, Suvorov analizează comunismul. Celor care cred că eșecul comunismului se datorează neînțelegerii corecte a lui Marx, autorul le demonstrează că Stalin a înțeles și a încercat să aplice punct cu punct ideile acestuia din *Manifestul partidului comunist*: 1) lichidarea în totalitate a proprietății private; 2) lichidarea familiei, introducerea unei "comunități deschise a soțiilor"; 3) luarea tuturor copiilor pentru educația în comun; 4) instituirea "armatelor industriale" îndeosebi pentru agricultură.

Marx a intuit, iar apoi Stalin a încercat să realizeze tocmai durabilitatea statului de tip comunist prin cuprinderea în granițele sale a întregului glob pământesc. De ce? Deoarece realizarea în practică a comunismului marxist însemna de fapt un imens lagăr de concentrare, o închisoare din care oamenii vor încerca să evadeze. În U.R.S.S. s-a instituit controlul totalitar al economiei prin stat, prin birocrație. Conducătorii sovietici au realizat că cei care se vor opune cel mai vehement vor fi țărani ruși, cei deposedați de mijloacele de producție. De aceea a fost dezlănțuită în 1930 colectivizarea sângeroasă, în timpul căreia au murit mai mulți "mujici" ruși decât în timpul primului

război mondial în toate țările participante luate la un loc.

Spărgătorul de gheață prezintă cronologic politica economică stalinistă. În 1927 a început supraindustrializarea, planificată pe cincinale. La începutul primului cincinal URSS avea 92 de tancuri, iar la sfârșitul acestuia peste 4.000. Totuși, în acești primi cinci ani nu s-a acordat atenția principală înarmării, ci creării unei baze industriale, care apoi să permită înarmarea. Al doilea cincinal a continuat dezvoltarea complexului militar-industrial sovietic. S-au construit cocserii, cuptoare Martin, hidrocentrale gigantice, laminoare, mine pentru cărbune și minereu. Producția militară nu era încă în centru atenției, deși în primele două cincinale au fost fabricate 24.708 avioane de luptă. Al treilea cincinal, care s-a încheiat în 1942, a însemnat un avânt al producției de război. O producție de o calitate deosebită și în cantități gigantice. Toate acestea cereau fonduri. Au fost vândute pe piața externă enorme cantități de aur, platină, diamante, icoane și bucoavne naționale rusești, tablouri ale marilor maeștri ai Renașterii, colecții de briliante, tezaurul muzeelor și bibliotecilor. Economia sovietică a exportat lemn, cărbune, nichel, mangan, petrol, bumbac, icre, țesături, pește, grâne - orice.

Populația era menținută într-o mare mizerie materială. Colectivizarea a permis prelevarea pe de geaba a pâinii de la țărani. Procesul numit "*a pompa mijloace din agricultură în industria grea*". Rezultatul colectivizării și al foametei care i-a urmat a fost cele 10-16 milioane de morți. În acest timp U.R.S.S. vindea peste graniță 5 milioane de tone de grâu anual.

Se pune întrebarea de ce acest proces de industrializare-înarmare și colectivizare nu a început mai devreme - de exemplu în 1920. Ba chiar, în 1921 Lenin introducea *Noua politică economică* (NEP) - care, aparent, era vechiul capitalism. Suvorov susține că respectivul compromis nu a fost făcut la presiunea moderaților, ci deoarece Lenin înțelesese că primul război mondial nu a

provocat, după cum spera, revoluția mondială. Rusia și comuniștii aveau nevoie de un răgaz, de o pauză înainte de un nou război. Comuniștii trebuiau să pună ordine în țară, să-și consolideze puterea, să dezvolte o industrie de armament puternică

Referitor la producția de război, Suvorov susține că aceasta era făcută cu un singur scop - atacul. Conducerea sovietică nici nu concepea războiul de apărare. Uniunea Sovietică a fost singura țară din lume care a produs mari cantități de tancuri plutitoare, care într-un război de apărare așa cum a fost dus de URSS după 1941, a trebuit să fie abandonate datorită faptului că erau concepute pentru atac. În 1933 uzina de locomotive din Harkov avea ca producție secundară tancurile. Producția zilnică pe timp de pace: 22 de bucăți. În 1939 Hitler a început războiul cu 3.195 de tancuri, mai puțin decât putea produce uzina din Harkov în șase luni. SUA aveau în 1940 circa 400 de tancuri. Tancurile sovietice de tipul *BT* erau construite după o licență americană având, pentru acea vreme, o calitate excepțională. *BT* era un tanc de atac, a cărui folosire era imposibilă pe teritoriul sovietic datorită drumurilor proaste. De asemenea, calitatea avioanelor sovietice era excelentă. *I-16* depășea de ori puterea de foc a avionului *Messerschmidt 109E* și de aproape trei ori a lui *Spitfire 1*. Avioanele de luptă sovietice foloseau rachete în 1939 pentru prima oară în lume, iar *Il-2* era unicul avion din lume cu carcasă blindată. Atunci de ce a fost atât de ușor învinsă aviația sovietică după declanșarea operațiunii *Barbarossa*? Din trei motive: cele mai bune avioane sovietice nu erau cele de luptă aeriană ci cele de bombardament, piloții nu erau antrenați pentru luptele aeriene întrucât fuseseră pregătiți pentru un atac surpriză asupra germanilor, iar majoritatea aparatelor erau foarte aproape de graniță în 22 iunie 1941.

Pentru economia sovietică, petrolul românesc era de importanță strategică. Stalin a înțeles la fel de bine ca și Hitler expresia "*petrolul este sângele războiului*". De aceea a fost

Basarabia răpită României, pentru ca de aici să organizeze ofensiva asupra câmpurilor petrolifere românești.

Economia sovietică interbelică a devenit un imens complex industrial-militar. Sacrificând bunăstarea și viețile a milioane de locuitori ai U.R.S.S., Stalin a pregătit și întreținut o enormă armată gata să atace la primul ordin. Victor Suvorov arată falsitatea afirmației istoriografiei sovietice "*nepregătirea Uniunii Sovietice de război*". Mai mult, el arată cum Stalin a pompat enorme resurse financiare în partidele comuniste și fasciste din țările Europei, în scopul pregătirii "eliberării" acesteia de "jugul capitalist". Iar liderii țărilor occidentale nu reușeau să depășească prejudecata "Rusiei înapoiate" și se lăsau înșelați de propaganda și perdeaua de fum a diplomației sovietice care pedala pe tema "construcției socialismului într-o singură țară" și lansa proiecte de dezarmare și securitate colectivă.¹⁹⁾

Ziua M completează dezvoltările uluitoare despre cel de-al doilea război mondial. Dezvăluiri care răstoarnă tot ceea ce am fost învățați, tot ceea ce am citit sau aflat până acum despre această perioadă din istoria omenirii. Cartea este rodul unei cercetări care a durat ani de zile. În ea sunt prezentate multe date și documente care vin să probeze unul și același lucru: pe data de 19 august 1939 "*Stalin luase deja o hotărâre și pusese în mișcare mașina mobilizării într-o direcție fără întoarcere, care în orice situație internațională făcea inevitabil cel de-al doilea război mondial*".

Mulți istorici au crezut că la început Stalin s-a hotărât să semneze un acord de pace cu Hitler, iar apoi s-a decis să pregătească un atac asupra Germaniei pentru anul 1942. Autorul însă demonstrează că nu au existat două hotărâri, ci au fost două părți, două

¹⁹⁾ Într-o discuție avută la București în vara anului 2001 cu reputatul specialist în probleme ale Europei de Est, profesorul Nicolae Spulber de la Universitatea Indiana, am fost surprins să constat cât de convins părea de faptul că Stalin a renunțat în anii 1930 la teza "revoluției mondiale".

etape ale unui singur plan, care îl instrumenta în 1939 pe Hitler ca “agresor”, după a cărui acțiune urma cea de “eliberator” a lui Stalin în 1941. Ce știm noi este că la 1 septembrie 1939 Hitler a atacat Polonia și că această dată este socotită începutul celui de-al doilea război mondial. Aceasta este, după cum spune Victor Suvorov, ziua “oficială” a începerii războiului.

Pactul semnat pe 23 august 1939 a fost pentru Hitler o capcană: a fost născocit de Stalin pentru a începe cel de-al doilea război mondial cu mâinile lui Hitler, pentru a ruina și slăbi Europa, inclusiv Germania. Pentru a demonstra acestea Victor Suvorov apelează la o serie de date și documente, la statistici din anii dinainte și de după război. Aceste documente arată că Stalin își pregătea țara pentru război. Un exemplu ar fi faptul că la 21 iunie 1939 Stalin avea 94 divizii de infanterie și vânători de munte. Exact peste doi ani, la 21 iunie 1941, avea 198 divizii de infanterie și de *vânători de munte* (!).

Autorul demonstrează că *mobilizarea secretă* a început la 19 august 1939. Ziua M nu înseamnă – cum se credea - *începerea* mobilizării, ci momentul când mobilizarea devenea publică, *începutul etapei sale finale*. Comuniștii afirmă că în Ziua M se planifica începerea mobilizării, dar autorul arată că Armata Roșie avea în acel moment peste cinci milioane de soldați, o armată cum nu mai existase vreodată în lume pentru timp de pace, temeinic pregătită pentru atac. În deceniul anterior s-a pus bază în principal pe trupele și armele cele mai complexe și moderne din punct de vedere tehnic, destinate exclusiv atacului și mai puțin apte într-un război de apărare: tancuri, desant aerian, artilerie, aviație. În doi ani de mobilizare secretă, Armata Roșie s-a dublat ca mărime, iar efectivul trupelor de tancuri a crescut de opt ori. S-au creat structurile viitoarelor divizii, corpuri de armată și armate. Acestea aveau constituite corpurile de comandă, în Ziua M urmând a fi completate cu carnea de tun. În iunie 1941 întreaga activitate pregătitoare a mobilizării

secrete era încheiată, urmând să se facă pe față ceea ce cu nici un chip nu se putea face în secret – războiul însuși.

A doua mare idee a cărții este că în Ziua M, în momentul trecerii de la mobilizarea secretă la cea deschisă, diviziile active ale Armatei Roșii nu intenționau să se constituie într-o barieră la graniță și să aștepte. Acțiunea mobilizării viza un atac nimicitor dat prin surprindere.

Documentarea minuțioasă demonstrează că *19 august 1939* este data la care Stalin a hotărât începerea războiului, atac pregătit timp de 15 ani prin organizarea economiei sovietice ca o economie de război. Un război de talie mondială, dar de a cărui anvergură nu au știut cei care au fost ulterior implicați în el, gândit ca modalitate de extindere a Uniunii Mondiale a Republicilor Sovietice. Cel mai bun mijloc de a controla evenimentele este să le provoci.

Există și alte dovezi care duc la concluzia că Stalin a hotărât să înceapă războiul înainte de a se ști chiar că va fi un asemenea război. La sfârșitul anului 1940 a introdus sistemul “rezervelor de muncă”, principiul completării coercitive a școlilor de aviație; a trecut industria la producție în regim de război etc. Mobilizarea secretă începută la 19 august 1939 urma să se încheie la 6 iulie 1941 prin atacarea Germaniei și României. Mobilizarea secretă făcută în sensul pregătirii agresiunii, a fost atât de amplă încât nu s-a izbutit ascunderea existenței sale. Lui Hitler i-a mai rămas o singură șansă: să se salveze printr-o lovitură preventivă, disperată, fără a dispune de capacitatea militară necesară. Acționând cu două săptămâni mai repede decât Stalin, armata germană a capturat tot materialul ce se afla la graniță pregătit de Armata Roșie pentru ofensivă, iar pregătirea stalinistă de război a fost dată peste cap, transformându-se, pentru moment, într-o catastrofă prin pierderea părții celei mai bune a Armatei Roșii. Războiul a fost câștigat cu rezervești și cu doar o parte a potențialului militar anterior anului 1941. Ca rezultat, Stalin s-a ales “doar” cu Polonia, Germania de Est, Ungaria,

Iugoslavia, România, Bulgaria, Cehoslovacia, China, jumătate din Coreea și jumătate din Vietnam. Avea deci motive de nemulțumire în 1945 – fapt pentru care nici nu a primit parada Victoriei din 25 iunie; el

pregătise minuțios acapararea întregii Europe și nu cucerise decât jumătate. Hitler l-a preîntâmpinat pe Stalin cu două săptămâni. Iată de ce *Ziua M* nu a mai avut loc.